

Fajkus Beáta: A Hanság szeszélyei*

E pályamunka tisztelet- és köszönetadás nagyszüleimnek mindazokért az értékekért, amelyek erősítik bennem a szűkebb hazához való kötődésem.

A történelem szeretete gyermekként ivódik belénk, hatol zsigereinkig. Ez az a „köldökszínór”, amely soha nem szakad el, hanem meghatározza szülőföldünkhöz való kötődésünk mélységét. S e szűkebb világ megismerésén, feltárásán keresztül juthatunk el a nagy haza szeretetéhez, magyarságunk büszke vállalásához.

Az én gyökereim apai nagyszüleim révén két faluhoz kötődnek: Györsövényházhoz nagypapám, Tárnokrétihez nagymamám által. Ők ketten különösen fontosak az életemben: amellet hogy kisgyermekként rengeteg időt töltöttem velük, ők tanítottak meg a szülőföld, a történelem szeretetére (ha egyáltalán meg lehet ezt tanulni), valójában tőlük tanultam meg azt, hogy fontos, hogy tiszteljük a múltat, hogy ismerjük a régi idők történetét. Emlékszem, sokat meséltek gyermekkorukról, amikor még „teljesen más világ volt, mint ma”. Történeteik, amelyek főleg a környék falvairól, az akkori szokásokról szóltak, élénken megmozgatták fantáziámat. Így határoztam el – mintegy tíz év távlatából –, hogy megírom a két, gyermekkoromban legtöbbször hallott Hanság-széli falu történetének egy darabját: több évszázados harcát, és békés együttélését a vízzel, az emberek mindennapi életét a Hanyban.

Suenezadtól Sövényházig

A Hanság, vagy ahogy a népi nyelv nevezi, a Hany, Magyarország egyik legjelentősebb mocsara volt az 1900-as évek közepéig, annak lecsapolásáig. A Hanságon a Répce, Rábca és az Ikva folyik keresztül, részben ezek táplálták évszázadokon keresztül az ingoványos, zsombékos térséget, melynek egy-egy szárazabb szigetére emberek települtek. Az ideletelepülők, akik főleg halászok voltak, megtanultak együtt élni a vizekkel, és élni azokból. A hansági falvak lakói a természet szeszélyei, és a mindent elpusztító háborúk ellenére is hűségesekek maradtak szűkebb hazájukhoz, a halban és állatokban bővelkedő Hanság vidékéhez.

Évszázadok, sőt évezredek óta éltek emberek ezen a tájon. Erről nagyon sok régészeti lelet árulkodik. Bezi határában neolitikumi, Sövényház mellett pedig bronzkori kultúra nyomaira bukkantak. A kor emberei cölöpkunyhókban laktak, és halászó- vadászó életmódot folytattak, állítják a régészek. Nagymamám, aki Tárnokréti-ben született, maga is hallott a falu mellett fekvő Farkasdombon talált római leletekről, és az úgynevezett római útról, amely mintegy kiemelkedve a Hanságból szeli ketté a mocsárvilágot, s bizonyítja azt, hogy a IV. század elején uralkodó Galerianus császár egész Dunántúlra kiterjedő vízszabályozási munkálatai valóban sikerrel jártak.

Majd az idők folyamán uralták ezt a területet az avarok, a hunok és a morvák is. A honfoglaló magyarok a győztes bánhidai csata után, 906-ban vették birtokukba ezt a vidéket. Az elfoglalt várakat a fejedelem tartotta meg, míg a tágas legelőkre szabad magyarok települtek. Állandó telepeik a peremeken, szállásbirtokokon alakultak ki. Általában 20-30 család élt bennük, sövényfalú, sárral tapasztott kunyhókban. Egyes feltételezések szerint Sövényház ezekről a sövényfalú kunyhókról kapta a nevét, hisz egy időben itt húzódott a nyugati határ gyepűvonala, s a falu ennek volt katonai őrhelye. A település nevét illetően még sokfajta magyarázattal találkozhatunk. A falu első említése 1396-ban történt Suenezad, azaz Sövényház alakban. A név előtagjában a hajdan itt folyó Svény folyónév rejlik, míg a ház utótagot, mely általában valamilyen folyótorkolatot jelöl, az idők folyamán felváltotta a ház utótag. Egy, a faluban még ma is ismeretes monda így írja le a község eredetét:

A Lébényi felőli faluvégén valamikor régen megtelepedett egy halászműhely. A vízparthoz közel cölöpkőket vert le, azok között vesszővel körülfonta, majd betapasztotta sárral. Mikor a

víz megáradt, kimosta a sövényfalank közéből az agyagot, és a halász kezdhette előről a munkáját. Ám amikor újabb árvíz jött, a kunyhót újra tönkretette a víz. De a halász nem adta fel, és újra meg újra megépítette sövényfalú kunyhóját. A szájhagyomány szerint ez volt a település első épülete, a halász pedig az első lakója.

Tárnokréti nevéről nem maradtak fenn mondák. A falut régen csak „Réthi”-nek nevezték. Szántóföldjeihez képest aránylag sok rétje volt, nevét valószínűleg innen kapta. A falu 1210 körül tárnokok földje volt. Mai nevét 1898-ban kapta, amikor is az 1898 évi IV. törvénycikk 2. § kimondta: „a község neve Tárnokréti”.

Szinte minden háznál halásztak

Bár a falunevek eredete bizonytalan, mindegyik monda vagy elmélet azt kívánja bizonyítani, hogy ezen a területen hosszú évek óta emberek élnek, akiknek az élete mindig is összefüggött az őket körülvevő vízivilággal. És ez minden bizonnyal így is volt. Az itt élők megtanultak alkalmazkodni a környező vizekhez, sőt hasznot is húztak a folyók gazdag halállományából. A tárnokréti öregek emlékei szerint a XIX. és az azokat megelőző századokban szinte minden háznál halásztak, csakúgy, mint Sövényházon.

A Rábcában főleg ponty volt, de akadt egy-két csuka vagy harcsa is, amelyek a Dunából úsztak fel. A helyiek főleg csónakkal, hálóval és varsával halásztak. Árvizek után a parton maradt halakat azonban bárki könnyűszerrel felszedezgethette, mert a tőzeg fölé került halak a víz levonultával nem tudtak a tőzegtől visszahúzódni a folyóba. Mivel a Rábca viszonylag ritkán fagyott be a Hanság bomló szerves anyagokban gazdag talajából származó vízutánpótlás miatt, télen is lehetett halászni. Ha azonban a folyó befagyott, a halászok figyelték az átlátszó jégen keresztül a sekélyebb területeket, ahol ha halakat láttak, baltával léket ütöttek a jégen, s a halakat kézzel megfogdosták. A halászok számára bármennyire is létfontosságú volt a víz, nem éltek kinn a Hanyban.

A csikászok is jól éltek

A régi időkben nemcsak a halászok, de a csikászok is jól éltek. Különösen áradások után volt sok csík a Rábcában. A halászok nem foglalkoztak vele, a nép viszont szerette. Húsát megsütötték, kirántották, de káposztában főzve is igen ízletes volt. Ezekből az időkből maradt fenn a mondás: „Eleven, mint a csík.” A hal és a csík legtöbbjét az emberek maguk fogyasztották, de azért vittek a piacra is. Az idők folyamán azonban a Rábca vizéből egyre kevesebb hal került az asztalra. Mára a szennyezett folyóban alig van hal.

Az egykori halász múltáról azonban nemcsak a falubeli öregek emlékei tanúskodnak. Réti 1701-ből előkerült pecsétjén egy zsombékokkal és sással benőtt csónak látható keresztbe állított evezőkkel. Egy, az 1600-as évekből fennmaradt sövényházi pecsét leírása pedig a következő: „... a pecsét körirata olvashatatlan, azonban belső körében egy csónak lebeg, melyből nőalak emelkedik ki, amint karjait kitérve jobb kezében halat, bal kezében pedig evezőlapátot tart...” A Rábca és a Hany motívumai a továbbiakban is felfedezhetők a falvak pecsétjein, valamint a mai sövényházi címeren is.

A halászok a Hanság vizeiből éltek, de voltak, akiknek a legelői, erdei adták meg a napi megélhetést. A nagymamám mesélte, hogy amikor ő gyerek volt, az édesapja sokat járt ki a Hany legelőire kaszálni, vagy fát vágni: „Akkoriban mindent »részibe« csináltak. A paraszt megegyezett a földesúrral, hogy minden nyolcadik, vagy tizedik baglya széna után ő is kap egyet. A Hanyba mentek föl kaszálni. De nem volt ám olyan könnyű egy baglyát összehordani. A füvet le kellett kaszálni, megszáritani, megforgatni, aztán behordani a Hanyból. És akkoriban nem voltak olyan gépek, mint ma. Az emberek mindent kézzel csináltak. Édesapám napestig kinn dolgozott a legelőkön. És az a széna, amit kapott nem volt sok. Mi megetettük az állatokkal. Voltak abban az időben teheneink, nagyapámnak meg volt

egy lova. Nagy szó volt az akkoriban. De volt, akinek még állata se volt. Az eladta a szénát fillérekért.

Ősszel meg fát vágni jártak édesapámék a Hanyba. Azt is részibe csinálták, mint a kaszálást. Sokat jártam kinn arra, ahol dolgoztak. Olyan nyolc-tíz éves lehettem, amikor mi hordtuk ki az ételt a dolgozóknak. Édesanyám összecsomagolta az ebédet, aztán elindultunk, olyan hatan-heten gyerekek. Mind ebédet vittünk a munkásoknak. Sokat kellett menni, amíg odaértünk, át a mezőkön. Sok kis metszés folyt még akkor Réti határában. Olyan kanálisfélék. De csak egy rönk volt rajtuk, azon kellett átjutnunk. Emlékszem, volt, hogy egy kisebb gyerek megcsúszott a rönkön, aztán beleesett a vízbe. Kiborult az ebéd is, amit vitt. Gombócokat csomagolt az anyja, de kifolyt a gombócok leve. Elkezdett sírni a kisgyerek, mi meg mondtuk neki: »No, ne sírj má! Meríts levet azokra a gombócokra a kanálisból!« Bizony, más világ volt akkor.”

Volt, ahol füstölt a föld

Évszázadokkal ezelőtt a közlekedésben is fontos szerepe volt a vízivilágnak. A Hanság ingoványos területeit az utak messze elkerülték, a meglévő utak pedig egy kisebb esőzés után is sártengerré változtak. Így Réti az év legnagyobb részében teljesen megközelíthetetlen volt. A Rábcakapi felé vezető útra úgy emlékeznek a falubeliek, hogy még a múlt század elején is esős idő után „tengelyig érő sárban” közlekedtek. A fő útvonal a Hiccseren (Keszeg-ér) át Cakóháza felé ment. A Réti Lébénnyel összekötő utat csak az 1990-es évek elején építették ki.

Nagymamám mesélte: „Régen, amikor még nem volt meg a lébényi út, az emberek csak úgy mondták, Réti a világvége, mert Kapiból Réti-be vezetett út, de Rétiből nem lehetett továbbmenni, a busz is visszafordult Kapira. Persze volt út a Hanyon át, de azon nem lehetett menni, csak lóval meg kocsival. De vigyázni kellett a Hanyban, aki nem ismerte, könnyen ingoványos részre tévedhetett. Volt egy kitaposott rész, ami szárazabb volt, azon jártak az emberek. Az én nagybátyám, az sokat járt fel Mosonszolnokra, a vásárra. Mindig a Hanyon keresztül vezetett az útja. Emlékszem, egyszer vele mentem én is. Olyan tíz-tizenkét éves lehettem. Ahogy mentünk a kocsival, a lovak csak úgy kapkodták a lábaikat. Volt, ahol mintha beszakadt volna alattunk az út, és volt, ahol füstölt a föld is. De nem láttál mást a föld alatt, mint korhadó fát, meg gyökeret. Talán több száz éveseket. De a régi emberek ismerték a Hanyt, tudták azok, merre vannak az utak, merre az ingovány.”

Az öregek emlegetnek olyan eseteket, amikor a Hany égő sarában lovas kocsi veszett el nyomtalanul. Ezekből az időkből való a Sövényház melletti Fehér-tóval határos Örvény elnevezése is. A helyi monda szerint itt az Örvény egy négyfogatú hintót nyelt el. Így a falubeliek szerint megközelítése emberre és állatra egyaránt veszélyes volt.

Tárnokréti utcáin is hasonló volt a helyzet, mint a falut a környező településekkel összekötő utakon. Az 1900-as évekig csak földutak voltak a faluban is, amelyek már minimális csapadék után is járhatatlanok voltak.

Pont az utak rossz minősége miatt a Győr felé irányuló forgalom a Rábcán folyt. Nemcsak csónakok, hanem dereglyék is közlekedtek.

Együttélni a mocsárral

A történelem folyamán nem egyszer fordult elő, hogy a Hany védte meg az embereket a különböző háborúktól, vagy a haláltól. Voltak idők, amikor százak bujkáltak a mocsárvilágban. A XVI. században, amikor a török eljutott Győrig, a megyét végigdúló csapatok hatalmas pusztítást végeztek ezen a területen. Porig rombolt falvak maradtak a törökök után, a megmaradt lakosság pedig a Hanság szigetein talált menedéket. Csónakon menekültek ide az emberek. Ebből az időből származik az „Asszony szigetek” elnevezés.

A tárnokrétiek szerint Réti volt a környéken az egyetlen falu, amely nem hódolt be a töröknek. Rétit nem is rombolták porig, mint Markotabödögét, vagy mint más falvakat. Hogy miért nem, azt a falubeliek így tudják:

„A törökök megjelentek a falu határában, és kértek egy-két férfit, aki majd elvezeti őket a markotai úthoz. A törökök megkapták, amit akartak, és a két férfi elvezette őket az úthoz, majd szabadon engedték őket. Markotán ugyanezt kérték, ám a falubeliek nem teljesítették kérésüket, ezért felgyújtották a falut.”

A falusiak tehát megtanultak együtt élni a mocsárral, kihasználták, védelmet nyújtott nekik, de ugyanakkor tisztelték is. A Hanság különös, rejtélyes világa azonban nem egyszer megmozgatta az emberek fantáziáját. Az előbb már említett nyomtalanul eltűnt hintón túl mindkét faluban találkozhatunk még hiedelmekkel, babonákkal.

Szinte mindenhol hallottak a Hanyban titokzatosan felbukkanó lidércfényről, vagy máshogyan a bolygó tűzről. Ez a fényjelenség mindig mocsaras területeken tűnik fel, s úgy látszik, mintha a különböző nagyságú lángok egyik helyről a másikra szökkennének. Ez a kékes, néhol sárgás lángú fény élénken foglalkoztatta a nép képzeletét. Állítólag volt, ahol leástak ott, ahol a lidércfény sokszor felbukkant, de nem találtak mást, mint korhadt fát.

A lidércfényhez hasonlóan szinte mindenhol ismernek boszorkánytörténeteket is. A rétiek szerint, ha a tűzhelyre vízcsepp csöppen, és a cseppek az egyik helyről a másikra ugrálnak, akkor táncolnak a boszorkányok. Ugyanilyen babonás emlék a kisgyermekkel kapcsolatos szemmel verés. Ha a kisgyereket igen megnézték, és az csak egyre sírt, azt mondták: „Szemmel megverték.” Ilyenkor a sparheltből vassal szenes parazsat vettek ki, és a szikrát egy pohár vízbe tették. Ha a szikra leült, a gyerek szemmel verést kapott. Ilyenkor aztán meg kellett mosni a gyerek szemét a vízzel, a maradék vizet pedig ki kellett vinni, és az ajtóban kiönteni.

Természetesen más hiedelmek és babonák is tarkították a sövényháziak és rétiek életét. Íme ezek közül egypár:

- Újév reggelén, ha a ruha kintmaradt a szárítón, akkor az évben az állat el fog pusztulni, úgy mondják, állatbőr lesz kiterítve.
- Újév reggel, ha nő ment először a házhoz újévet köszönteni, akkor az rosszat jelentett az új évre nézve.
- Napnyugtakor a ruhát be kell vinni a szárítóról, még akkor is, ha az nem száradt meg, mert különben betegség jöhet.
- Ha a vásárra menve induláskor a kapu előtt elment egy nő, akkor az balszerencsét hoz a vásáron.
- A vásárra menet útközben, ha a kocsi előtt nyúl fut át az úton balról jobbra, akkor az szerencsét hoz, de ha jobbról balra fut át az úton, akkor az azt jelenti, hogy nem lesz aznap szerencséjük a vásáron.

Ég a Hany!

Más, régen talán mindennaposnak mondható jelenségeket is tapasztaltak a Hanság közelében élők. A lidércfény mellett gyakran elhangzott a mondat: „Ég a Hany!” Nagypapám mesélt így: „A tőzeges földből helyenként füst jött elő, és a füstöt a szél behordta a faluba. Ekkor mondták az emberek: »Ég a Hany!« De nem égett ott semmi. Legalábbis nem lángolt. A föld, az izzott. Évszázadok óta az ott korhadt fák, a tőzeges talaj, azt mondják az égett némán, láng nélkül.”

És persze mindenki ismerte Hany Istók történetét is. Nagymamám így tudja: „Egyszer régen a halászok kifogtak a Hanyból egy olyan nyolc-tízéves gyereket. De a gyerek teljesen vad volt. A testét pikkelyek borították, az ujjai között meg úszóhártya volt. Azt mondják mindig a vízbe' élt, nyers halat evett, meg kagylókat. Hogy hogy maradt meg ilyen sokáig, senki se tudja. Talán nem is látott még más embert, beszélni, de még rendesen enni se tudott. Az ispán

lánya vette magához, megtanította enni meg beszélni is. Az nevezte el Hany Istóknak. Talán több évet is a lánnyal volt, már kezdett emberien kinézni, és azt mondják meg is szerette a lányt, egyszer mégis visszaugrott a vízbe, senki se hallott róla azóta, örökre elnyelte a Hany vize.”

Volt tehát, amikor a Hany megvédte a népet, eltartotta a családokat, de volt, amikor a víz mindent elpusztított, amit emberi kéz évtizedek alatt fáradságos munkával épített.

Évszázados harc a vízzel

A történelem folyamán a Hany és folyói szeszélyei miatt számos alkalommal árasztotta el a víz nemcsak ezt a két falut, hanem gyakran az egész Rábaközt. Mivel a Hanság vízgyűjtő területe a Keleti-Alpok lábához nyúlik fel, az Ikva, a Rába és a Rábca időnként olyan nagy vízmennyiséget szállított, hogy a Hanságot összefüggő víz borította el. Sőt a víztükör gyakran egybeolvadt a Fertőével, s így mintegy 600 négyzetkilométeres óriási víztükrövé változott.

A folyóknak a Hanságon keresztül nem volt medrük az eséshiány miatt. Árvizek alkalmával a Duna magas vízállása a Rábca egész víztömegét felnyomta a Hanságba, azt kitöltve, mint egy méltósággteljes folyó áramlott vissza a Fertőbe. Amikor a Duna vízállása lesüllyedt, a Rábca felnyomódott víztömege visszafordulva eredeti folyásirányába lefolyt a Dunába. Ilyenkor az egész Rábaköz vízben úszott, egyedül a lápszigetek dugták ki ezen hatalmas víztükrökből a fejüket, és lettek ember és állat menedékei.

Vízrajzilag a Fertő és a Hanság egymásnak függvényei voltak, medencéjükben – mint a közlekedőedények száraiban – állandóan egyenlő szinten állt a víz. Így az egyik áradása maga után vonta a másikat.

Az ember szakadatlanul harcolt a vízzel évszázadokon keresztül. A terület története számos pusztító árvírről mesél. Ezek közül a legemlékezetesebbek: 1267-ben jeges árvíz pusztított karácsonykor. 1426-ban ismét jeges árvízzel találkozhatunk. 1602-ben és 1626-ban huszonhat falu került víz alá. A Rábca a szabályozás előtt hatalmas károkat okozott. Ekkor Sövényház határának két harmadrésze víz alatt állt.

Ezekből az időkből való a következő feljegyzés: „Határunknak falunk felől fekvő földjeinket, rétjeinket és legelőinket már három év óta a Rábczából jövő árvíz elborítja, s vetéseinket, rétjeinket és legelőinket annyira elpusztítja, hogy azoknak semmi hasznát nem vehetjük, s így saját nagy kárunk mellett a tőlünk járandó évi adót csupán ingyen fizetni kénytelenek vagyunk.”

Bár a folyóvizek kártevősei többször foglalkoztatták az országgyűlést, de csak az 1700-as évek végén bízták meg Hegedüs Antal mérnököt a Hanság területének felmérésével, a lecsapolási tervek elkészítésével. A Rábca előszabályozása 1786-tól 1813-ig tartott. Ez a szabályozás azonban csak átmeneti jellegű volt. Bár a korábbi évekre jellemző nagy árvizek nem voltak, az árvízveszély továbbra is fennállt. Az újbóli szabályozás során a Rábca egy teljesen új, majdnem egyenes medret kapott, valamint kiépültek az árvízvédelmi töltések is. Ezek építése azonban különösen sok gondot okozott a rossz, tözeges talaj miatt. A munkát 1886 szeptemberében kezdték Győr határában. A Győrsövényház és Tárnokréti közti szakaszt 1891-ben ásták.

A munkát az Alföldről érkezett kubikusok végezték. A kubikusok nagy része családotól érkezett. A falu határában földkunyhókban, vagy a faluban istállóknak, pajtákban éltek. A régi öregek elbeszélése szerint saját italmérésük, mégis gyakran bejártak a falu kocsmáiba. Ilyenkor gyakran lerészegedtek, és verekezésbe keveredtek. Állítólag több agyonvert embert is beletemettek a Rábca töltésébe.

A réti öregek még ma is használják elvétve nagy hőség idején a következő felkiáltást: „Véízet! Véízet! Főlik a zsérom!” A szájhagyomány szerint a kubikusok a faluban keletkezett tüzek oltásában is részt vettek. Az égő háztetőkről öntözték a tüzet, s közben alföldi tájszólással kiabáltak.

Állítólag ebből az időből származik a Réti határában fekvő Pénzesdomb elnevezés is, mivel ott fizették ki a munkásokat.

A Hanság és a Rábaköz vidékének szabályozása sikerrel járt, a régi mocsárvilág majdnem teljesen eltűnt. 1866-tól néhány év szárazság következett, aminek következtében nemcsak a Fertő, hanem a Hanság is kiszáradt. Mindenki abban reménykedett, hogy a víz talán örökre eltűnt erről a vidékről, az 1870-es években azonban újra megjelent a régi víztükör, visszaállítva ezzel a Hanság több évszázados jól megszokott, ám sohasem kiismerhető világát. 1875-ben a Rába Szabályozási Társaság határozatot hozott a Rábca szabályozására.

1954, 1965: két nagy árvíz

Bár az azóta eltelt évek folyamán korántsem olyan gyakoriak az árvizek, mint azelőtt, a XX. század története mégis két nagy árvírről számol be.

Az első az 1954-es árvíz volt. Gazdag termést ígérő nyár előtt álltak a falvak lakói. Ám csapadék több esett a kelleténél, s a folyók június végén áradni kezdtek. A Rábca menti falvakban megkezdődött az alacsonyabban fekvő területekről a termés betakarítása. Nagymamám, akiknek földjeik voltak azon a területen, maga is emlékszik erre az időre. A folyók mentén éjjel nappal folyt a védekezés. Az áradás mértéke meghaladta az 1889-es értékeket, végül július 15-én Ásványráronál a Duna átszakította a gátat, megmentve ezzel több tucat falvat az elárasztástól. A Duna vízszintje csökkent, és ezzel párhuzamosan a mellékfolyók is apadni kezdtek.

A másik nagy árvíz 1965-ben volt. A sok esőzés miatt június 4-én elrendelték a Rábcán a harmadfokú árvízvédelmi készültséget. A vízszint június 16-án 5 centiméterrel meghaladta az 1954-ben mértet, így 757 centiméter volt. Majd június 17-én Rábcakapi felett, az Unger tanyánál gátszakadás történt. A helyiek ma is úgy gondolják, hogy erőszakos gátszakítás történt, azért, hogy ne Győrt vigye el a víz. A víztömeg Lébény és Györsövényház felé áramlott. A két falu között nyúlgátat építettek. A töltés 19-én estig elkészült. A víz lakott területet nem veszélyeztetett, majd 21-én éjjel elérte Lébényt. Még 23-án is több mint háromezer ember volt a gátakon, s az apadást csak lassították az esőzések.

A hídnál átvágták a töltést

Nagypapám így emlékszik: „A Sövényház Lébény közti útra éjjel-nappal hordták a homokot Patona mellől, a Kos-dombról. A víz nemsokára a lébényi istállóig is elért. Sövényházat annyira nem veszélyeztette a víz. Lébényt viszont annál inkább. Nem is engedtek át lébényieket a sövényházi Rábca-hídon, mert féltek, hogy a lébényiek átszakítják a gátat, azért, hogy a víz Sövényház felé folyjon. Az emberek éjjel az udvaron álltak, és figyeltek, nem szakad-e a gát. A gátat éjjel-nappal vigyázták. Én nem voltam beosztva, mert dolgoztam akkoriban. Egyszer kétszer azért mégis kimentem megnézni, mi a helyzet. Homokzsákok, meg rőzsekötegek is erősítették a gátat. A Rábca egy ideig visszafelé is folyt, mert a Dunába' annyi volt a víz, hogy a Rábca vizét is visszanyomta. A Duna aztán Szlovákiában átszakította a gátat. Ez mentette meg Sövényházat, Lébényt, vagyis az egész környéket. A szlovákok arra számítottak, hogy a víz felénk jön, a mi gátjaink viszont erősebbek voltak. A Duna apadni kezdett, így a Rábca is. Sövényháznál, a Rábca-hídnál pedig átvágták a töltést, azért hogy a Hanyban lévő víz visszaszivárogon a Rábcába. A többi területen visszaszivattyúzták a vizet a mederbe. A rétek, a földek, a termés viszont tönkrement. Az volt a legnagyobb árvíz a Rábcán.”

Az 1965-ös árvíz után szerencsére nem volt számottevő veszély a Rábcán, bár ahogy az öregek mondják, nincs is annyi eső, mint régen.

Nagypapám gyermekéveire emlékszik: „Amikor még gyerekek voltunk, a mai Ady utca mögött legelő volt. Volt ott egy kút, meg egy vályú is. Amikor sok eső esett, elborította a víz a rétet. Mindig elkötöttük a vályút, azzal csónakáztunk a mezőn. Olyan térdig érő víz lehetett

a réten. De volt egy rész, nem nagy, talán 500 négyzetméter, ami magasabban volt, mint a többi. Ott volt a kenderes mögött. Azt a részt soha nem borította be a víz. Azt a kis szigetet de sokszor hajóztuk körbe! Madarak laktak ilyenkor a szigeten, búbicek. Aztán száraz napok jöttek, a víz eltűnt a rétről, mintha nem is lett volna. De nem kellett sokat várni, egy kis eső, és megint hajózhattunk.”

Az '50-es években a talajvízszint is jelentősen csökkent a csatornázások, valamint a Hanság lecsapolása miatt. Nagymamám így emlékszik: „Amikor mi '45-ben Sövényházra költözünk, a kertek mögött bizony még hullámozott a víz. Az ötvenes években lehetett, amikor lecsapolták a Hanságot. Nyáron jöttek az egyetemisták, azok csinálták a munka nagy részét. Azóta nem hullámoznak a mezők, nincs víz a Hanságba', de sokat nem értek el vele. A rossz tőzeges talajba nem lehet vetni semmit, ha mégis megpróbálják, megvan a veszélye, hogy egy nagyobb eső után elúszik az egész. Amikor aztán a '90-es évekbe' feloszlott a tsz, és felosztották a földeket, akartak nekünk adni a Hanyban földet, de hát mit kezdtünk volna vele.”

A Hanság lecsapolásával a régi, a számomra és a generációm számára már elképzelhetetlen vízivilág megszűnt létezni. Ma már csak a rossz tőzeges talaj, a kiszáradt kanálisok, és az öregek emlékezete őrzi a régi világ egy darabját.

Bár mostanában hallani olyat, hogy a Hanyt ismét feltöltik, hiszen a lecsapolt területeken nem lehet igazán termelni. Ugyanakkor ezzel megpróbálnák a Hany egykor gazdag élővilágát visszaállítani. Ám ezzel ki tudja, mit érnének el? Lehet, hogy a kertek alja ugyanúgy hullámozik majd, de a régi vízivilág hangulata azt hiszem, nem jönne vissza ebbe a régi-új Hanyba már soha többé. A mai ember képtelen úgy együtt élni a természettel, mint az egykori halászok, akik meghagyva a természetes egyensúlyt éltek a vízből. A mai ember nem fél a lidércfénytől, a mai embernek nincsenek babonái. A mai ember a technika szemével néz a világra, s az általa épített modern világban már csak nemzeti park formájában kaphat helyet a régi idők emlékét őrző ingovány.

S ha a jövő egyelőre bizonytalan is, a két Hanság széli falu történetéből kiderül, hogy az ember hogyan élt együtt az őt körülvevő vízzel, valamint példát ad arra, hogy az ember csak eszköz a természet kezében. Györsövényház és Tárnokréti történetében találkozhattunk pusztító árvízzel, törökdúlással, babonával, félelmetesnek tűnő jelenségekkel egy olyan helyen, ahol a sok viszontagság után is élnek emberek, akik, ha a sors úgy hozta, újrakezdték mindent. Úgy, mint a mondában a halász is annyiszor építette újra kunyhóját, ahányszor azt a víz elmosta.

A világ változik. Ha elfogadjuk, ha nem. A halászok és a babonák ideje lejárt. Ami ma jelen, holnap már a múlt. És a jelen, bár modernebb, szebb és gazdagabb, mint a tegnapi világ, mégis a múltba épül, biztos alapokat adva a jövőnek. Épp ezért fontos ismernünk a múltat, legyen az hazánk, Magyarország, vagy csak szűkebb környezetünk története. Azt hiszem erre tanítottak meg nagyszüleim, talán nem is egészen tudatosan. És azt hiszem, erre tanított egy régi, nagyon kedves tanárom, aki mindezt így foglalta össze: Gyökerek nélkül nincs jelen, és nincsen jövő. Bár az ingoványos Hany varázsa szertefoszlan látszik, nem szabad elfelejtenünk, hogy az öregek emlékezetében még él. És élni fog mindaddig, amíg mi – fiatalok – teszünk valamit azért, hogy fennmaradjon.

Felhasznált irodalom:

- *id. Nagy Ferenc és ifj. Nagy Ferenc: Tárnokréti története 1, 2, 3*
- *Timaffy László: Rábaköz és a Hanság*
- *Révai Nagylexikon*
- *a Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár adatai*

- *Györsövényház történetéről eddig senki nem írt helytörténeti munkát. A falu lakóinak számára egy ötvenoldalas, agyonfénymásolt dolgozat jelenti a falutörténetet. Ezt az írást is felhasználtam.*

Sokat segítettek nagyszüleim. Nagymamám, Gecsei Mária 1932-ben Tárnokrétyben született. Ő, szülei és öccse 1945-ben költöztek Györsövényházra. Nagypapám, Fajkusz József 1930-ban született Györsövényházon.

** A tanulmány a Szülőföldünk honismereti pályázatra készült 2005-ben.*

In: Györsövényházi Hírek 2005. december, II. évfolyam 3. szám, 3–6. p.